

CENTRUL DE EXCELENȚĂ

OSINT

Nr. 9/2020

COVID-19

REDEFINIREA NORMALITĂȚII

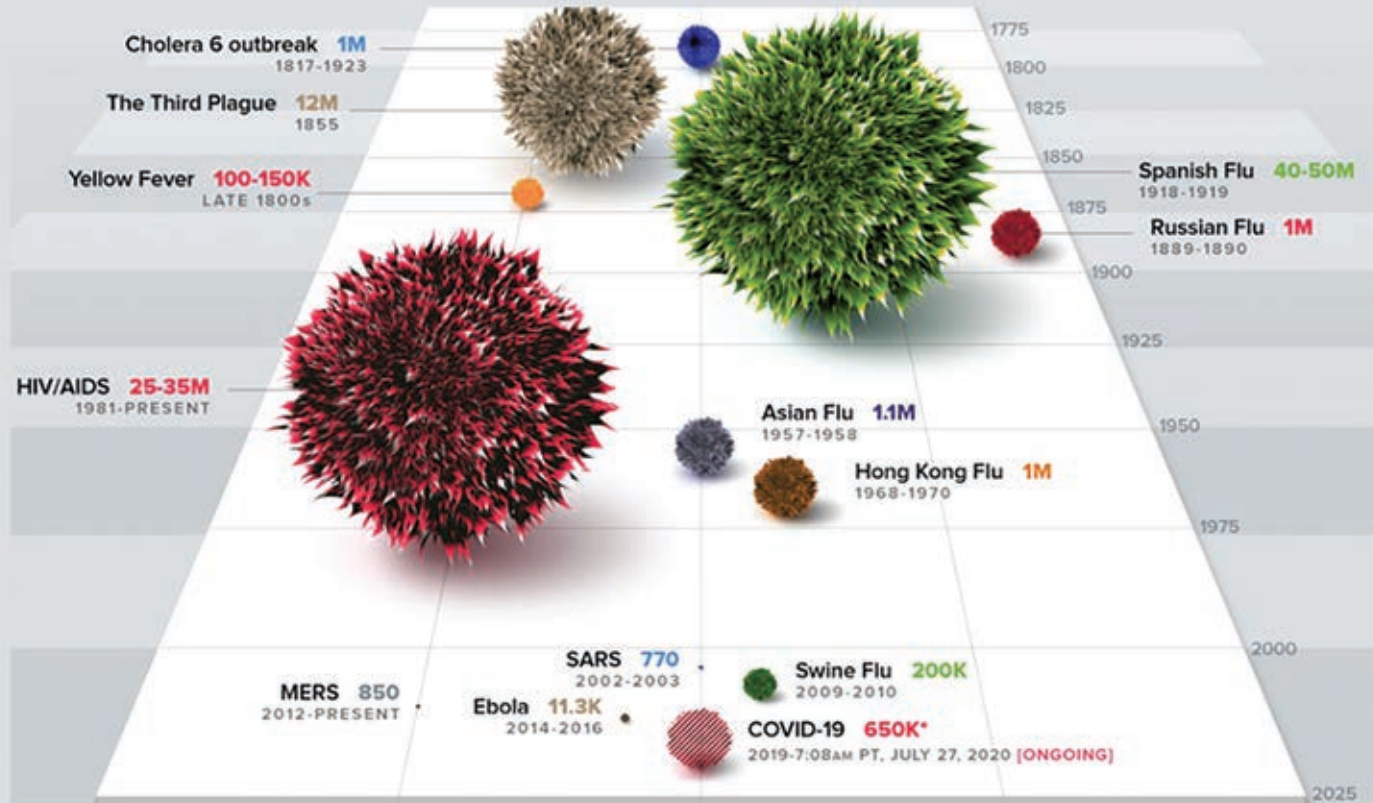

I. PANDEMIILE, EVENIMENTE RECURENTE ÎN ISTORIE

Înțelegerea modului în care au apărut și evoluat epidemiile, unele de dimensiuni pandemice, care au afectat omenirea în ultimele secole, poate contribui la conturarea unei imagini obiective asupra posibilelor cauze și a impactului acestora în societate, precum și asupra capacității de reacție și de reziliență la nivel de stat, comunitate și cetățean.

Transformarea răspândirii noului coronavirus din focar în epidemie și din epidemie în pandemie se explică prin convergența unui cumul de factori favorizanți. În prezent, populația lumii, aflată într-o continuă creștere și cu o speranță de viață tot mai ridicată, este din ce în ce mai interconectată, valorificând avantajele globalizării, precum libertatea de mișcare tot mai extinsă și la costuri din ce în ce mai scăzute. Elemente de tip *superspreader* - o navă de croazieră, mari adunări religioase în Coreea de Sud, plin sezon turistic în stațiunile de schi din Italia și Austria, respectiv un oraș de pelerinaj popular din Iran - au catalizat răspândirea virusului de la un statut regional la cel global.

Având în vedere că majoritatea valurilor epidemice din secolele al XX-lea și al XXI-lea, care au atins niveluri pandemice, au fost cauzate fie de un coronavirus, fie de un virus de tip *influenza*, comparația SARS-CoV-2 cu acestea, în termeni de contagiozitate, incidență, victime, repercusiuni și măsuri, este necesară.

Sursa foto: visualcapitalist.com

CORONAVIRUSURILE ÎN ULTIMELE SECOLE

Familia coronavirusurilor provoacă afecțiuni respiratorii și intestinale, șapte dintre acestea, printre care și SARS-CoV-2, afectând și oamenii.

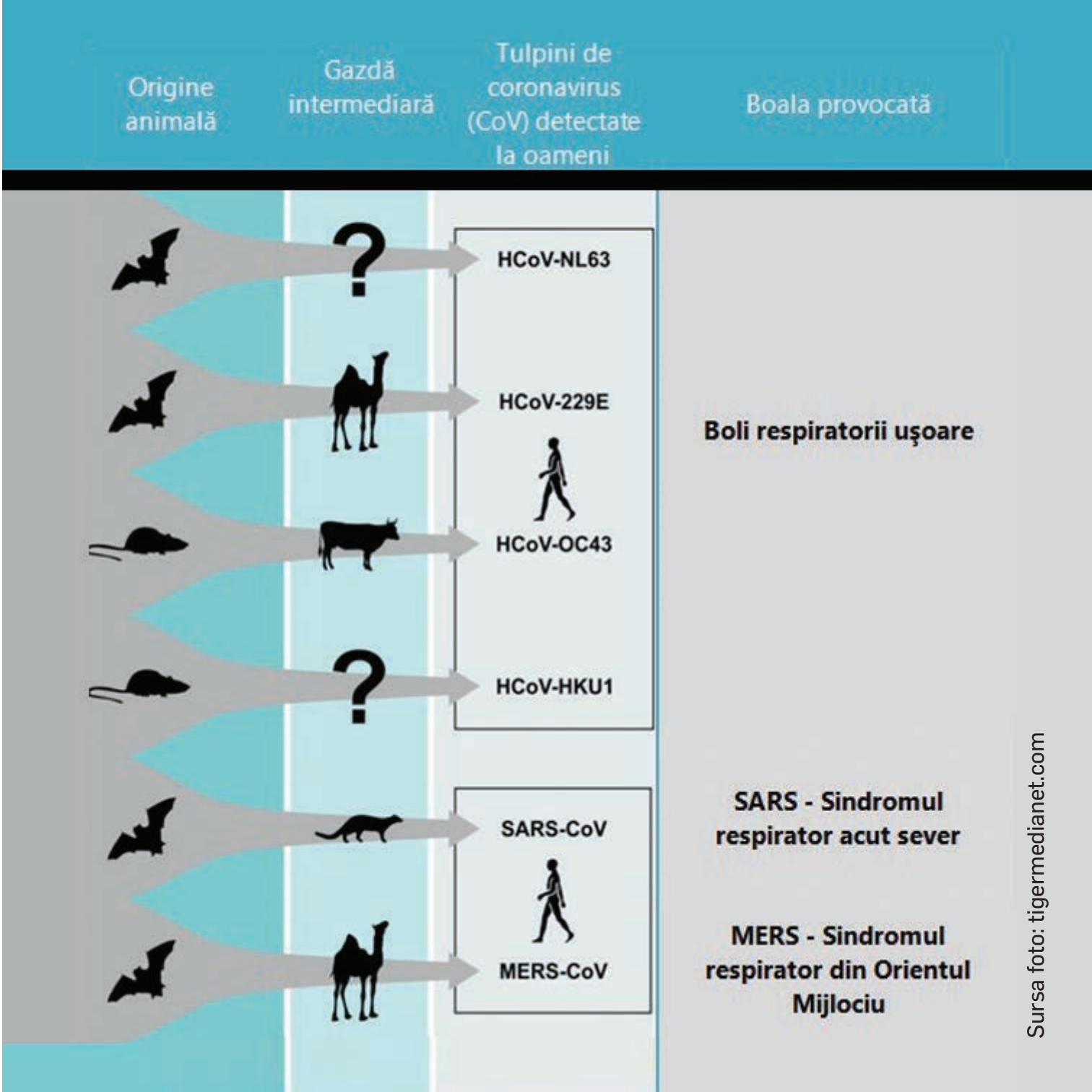
Primele patru astfel de virusuri, având efecte ușoare, de tipul răcelilor, au fost descoperite în anii '60 ai secolului trecut¹.

Cele mai periculoase în ceea ce privește gradul de contagiozitate și caracterul letal erau considerate, cel puțin până la începutul anului 2020, coronavirusurile care au provocat epidemiile de SARS și MERS².

SARS-CoV-2 prezintă similitudini genetice apropiate cu SARS-CoV, un coronavirus identificat la finele anului 2002, care a constituit sursa sindromului respirator acut sever (SARS), boală cu o rată ridicată a mortalității.

Deși virusul SARS a constituit o primă amenințare de pandemie din partea acestei grupe de virusuri, SARS-CoV-2 a devenit primul coronavirus pandemic din istorie, fiind considerat inițial de specialiștii în domeniul medical a fi mult mai contagios decât versiunea 1.0, însă mai puțin agresiv din punctul de vedere al afecțiunilor provocate.

Contagiozitatea este strâns legată de longevitatea celor două virusuri: în urma măsurilor rapide de contracarare, epidemia de SARS - CoV s-a încheiat în iunie 2003, cu o rată a fatalității de peste 9% din cele aproximativ 8.100 de cazuri, în timp ce SARS-CoV-2 încă se manifestă puternic la nivel global, având o rată ridicată de transmitere și un spectru clinic larg.

INFLUENȚA *influenza*

Deși familia coronavirusurilor diferă semnificativ de cea a influenza, nume generic al familiei de virusuri gripale, cele două clase au o serie de caracteristici comune. În primul rând, SARS-CoV-2 și virusurile influenza pandemice au fost patogeni virali noi, la care populația globală a avut o imunitate pre-existentă redusă sau absentă total, rezultând într-o susceptibilitate generală de infectare³.

În al doilea rând, cele două sunt similare atât din punctul de vedere al transmiterii virale prin intermediul picăturilor respiratorii și al suprafețelor pe care acestea se depun, cât și raportat la o serie de simptome, precum febra, tusea, dificultăți în respirație, oboseală, disconfort la nivelul gâtului, dureri musculare și cefalee⁴, respectiv la o potențială manifestare asimptomatică a afecțiunii⁵.

Din acest motiv, multe rapoarte de cercetare au evidențiat asemănările și deosebirile dintre noul coronavirus și *influenza*, încercând să extrapoleze, sub forma scenariilor, evoluția istorică a principalilor indicatori ai impactului - rată de transmitere, mortalitate, vindecare, costuri pentru sistemul de sănătate - precum și a efectelor măsurilor de combatere a bolilor generate de aceste virusuri.

Descrierile stărilor celor suferinzi de infecția cu A(H1N1), cunoscută în istorie ca gripa spaniolă din perioada 1918 - 1920, coincid, în linii mari, cu cele ale bolnavilor de COVID-19. Contextul geopolitic al momentului, de încheiere a primei conflagrații mondiale, urmată de revenirea acasă a trupelor și prizonierilor, corelat cu urmările războiului - foamete, stare precară a sănătății, restriște economică și tumult social -, a favorizat virulența și contagiozitatea A(H1N1), provocând îmbolnăvirea a aproape unei treimi din populația globului⁶, mare parte dintre victime fiind din categoria de vârstă 20 - 39 de ani.

Lecțiile învățate din eforturile de reducere a răspândirii gripei spaniole au ghidat actualele politici de limitare a pandemiei prin intervenții non-invazive din punct de vedere medical, precum distanțarea socială, închiderea școlilor, teatrelor și

granițelor, respectiv dezinfectarea, în mod constant, a spațiilor publice. De altfel, masca de protecție a fost una dintre principalele soluții de prevenire a contagiunii și, în pofida faptului că materialele utilizate în acea perioadă erau improprie în comparație cu cele din prezent, acestea au oferit un grad rezonabil de protecție în fața transmiterii virusului, prin blocarea picăturilor respiratorii. Puternic invocată încă din primăvara anului 2020, în contextul menționării unei posibile evoluții similare a COVID-19, dar și al relaxării măsurilor restrictive, tema valurilor pandemice constituie un ecou al situației dramatice provocate de gripa spaniolă, care a afectat populația în trei mari valuri succesive, cel de-al doilea producând cele mai multe victime. Similar speculațiilor din jurul SARS-CoV-2, subiectul locației pacientului zero bolnav de gripă spaniolă nu este unul decis în unanimitate nici până azi. Astfel, o parte dintre experți au indicat că epidemia ar fi izbucnit în martie 1918, într-o cazarmă din Kansas/ SUA⁷, în vreme ce, potrivit unor altor ipoteze, un prim focar cu manifestări similare ar fi fost identificat încă din 1916, într-o tabără militară engleză la Etaples⁸, în nordul Franței.

Adaptarea la pandemie: măști și afaceri în aer liber în University of California, Berkeley 1919
Sursa foto: theatlantic.com

II. COVID-19, O LEBĂDĂ (APROAPE) NEAGRĂ

Impactul pandemiei de COVID-19 asupra societății este multidimensional, cu ramificații ce afectează economiile naționale și pe cea globală, relațiile geopolitice și, cu atât mai mult, viața socială și profesională. Tehnologia și inovația, în general, s-au dovedit esențiale în gestionarea eficientă a efectelor destabilizatoare generate de coronacriză.

Omenirea se confruntă cu o situație de tipul „*coulda, woulda, shoulda*”, care ne amintește de celebra ipoteză emisă de Joshua Lederberg, laureat al Premiului Nobel pentru Medicină, conform căreia cea mai mare amenințare la adresa dominației rasei umane o constituie virusurile.

În pofida numeroaselor avertismente privind iminența izbucnirii unei pandemii, emise de diverși specialiști prin studii lansate încă de la începutul anilor 1990⁹, apariția noului coronavirus a luat prin surprindere comunitatea internațională, insuficient pregătită pentru contracararea unei crize sanitare, atât din punct de vedere logistic, cât și procedural¹⁰.

SISTEMUL DE SĂNĂTATE PUBLICĂ - ELEFANTUL DIN CAMERĂ

La nivel internațional, criza sanitară a dat startul unei adevărate competiții, ca răspuns la penuria de stocuri de produse farmaceutice, consumabile medicale și ventilatoare mecanice necesare tratării cazurilor cu o simptomatologie gravă. Problematică s-au dovedit și limitele constatate în ceea ce privește numărul paturilor de spital și al cadrelor medicale specializate în ATI, respectiv asigurarea

accesului la tratament și pentru bolnavii cu afecțiuni cronice sau acute, altele decât COVID-19. De asemenea, sub aspectul pregătirii preventive pentru astfel de situații, puține state nu au fost surprinse și nu s-au aflat în poziția de a adapta sau crea *ad hoc* protocoale de urgență, astfel de exemple regăsindu-se cu precădere în Asia, în rândul țărilor recent confruntate cu epidemii periculoase.

Având în vedere noutatea virusului și, implicit, insuficiența datelor cu privire la gama completă de simptome, transmisibilitate, scheme de tratament viabile, posibilă sezonabilitate și eventuale sechele asupra pacienților vindecați, lumea medicală, îndeosebi componenta sa de cercetare, s-a lansat într-o cursă contracronometru pentru a găsi răspunsul la aceste prime dileme.

Oamenii de știință s-au întrecut în formularea de diverse ipoteze și proceduri experimentale, cele mai vizibile în spațiul public fiind cele de elaborare a unui vaccin.

Evoluția pandemiei a contrazis o parte dintre teoriile formulate de unii experți cu privire la un posibil comportament sezonier al noului coronavirus, întrucât, în prima parte a anului, s-a menținut un trend crescător atât în emisfera nordică, cât și în cea sudică. De asemenea, au fost emise opinii pesimiste privind construirea unei imunități de durată în cazul celor vindecați de COVID-19, experiența în ceea ce privește reacția organismului uman la alte coronavirusuri, generatori de gripe sezoniere, arătând că imunitatea durează aproximativ nouă luni.

În cea de-a doua jumătate a anului 2020, se aflau în lucru peste 200 de variante de vaccin împotriva noului coronavirus, dintre care peste 30 în faze avansate de testare. Proiectele de cercetare utilizează tehnologii diverse și sunt derulate de instituții publice și companii farmaceutice¹¹.

Apariția unei variante viabile de vaccin este condiționată de respectarea fazelor de testare preclinice și clinice pentru asigurarea siguranței și eficacității.

În cursa internațională pentru vaccin, primul ser, denumit Sputnik V, a fost dezvoltat de Federația Rusă, țară care a anunțat demararea producției și începerea campaniei de imunizare, deși numeroși experți manifestă scepticism cu privire la siguranța acestuia.

Perfectarea testelor pentru depistarea noului coronavirus continuă să reprezinte o prioritate la nivel mondial, fiind necesare ajustări în ceea ce privește precizia și rapiditatea, eliminarea erorilor și scăderea costurilor, obiectivul fiind creșterea disponibilității și a frecvenței aplicării acestora, precum și accelerarea obținerii rezultatului, pentru a permite izolarea cazurilor în mod oportun¹².

În același timp, primele studii privind nivelul de anticorpi din sânge au arătat o descreștere abruptă a acestuia după doar câteva luni, în special la persoanele cu simptome ușoare ale bolii, speranțele menținându-se însă în privința acțiunii celulelor de tip T, care par să aibă un rol determinant în protecția împotriva noului coronavirus¹³.

În pofida evoluției tehnologice, identificarea unui tratament pentru COVID-19 a ridicat numeroase dificultăți, în contextul în care, rând pe rând, medicamente utilizate în schemele de tratament au fost înlocuite pe măsură ce și-au dovedit ineficiența sau au generat efecte secundare, cu consecințe grave asupra sănătății pacienților.

Încă de la debutul pandemiei, a existat o stare de incertitudine, alimentată inclusiv de Organizația Mondială a Sănătății/OMS, privind recomandarea neutilizării măștii de protecție pentru persoanele sănătoase¹⁴ și a unor medicamente antiinflamatoare precum ibuprofenul¹⁵.

Actualele scheme de tratament implică utilizarea unor produse farmaceutice adaptate de la alte maladii, cel mai intens mediatizate fiind antiviralele Favipiravir, Umifenovir, Lopinavir, Remdesivir, precum și Hidroxiclorochină.

Aceasta din urmă a fost subiectul unor studii cu rezultate contradictorii în privința efectelor benefice, administrarea sa fiind asociată cu afecțiuni cardiace permanente, însă a fost menținută ca alternativă în contextul dificultăților de achiziție a Remdesivir. Suplimentar, tratamentele includ ca alternative terapeutice, în funcție de severitatea bolii, administrarea de anticoagulate, de Dexametazonă, Tocilizumab, plasmă de convalescent, antibiotice și antitermice, schemele utilizate asigurând o rată de vindecare de aproximativ 75%¹⁶ la nivel global.

COVID-19 a schimbat modul de raportare a populației la propria sănătate, în sensul creșterii nivelului de preocupare, a modificat tendințele de îmbolnăvire, vizibile în scăderea incidenței altor afecțiuni transmisibile, precum gripa sau virozele sezoniere, și a determinat investiții semnificative orientate către sistemul sanitar, respectiv impulsionează domeniul IT în sensul dezvoltării de aplicații și servicii menite să contribuie la creșterea calității vieții. Însă, în același timp, a cauzat perturbări în ceea ce privește accesul la asistență sanitară în majoritatea statelor lumii, pentru procente cuprinse între 5 și 50% din populație. Potrivit OMS¹⁷, pandemia de COVID-19 a afectat 25 de servicii medicale esențiale în 90% dintre statele care au raportat date (28 de state au indicat un grad de afectare de 75 - 100%, 27 de state, de 50 - 74%, iar restul, sub 50%), cele mai grave probleme fiind consemnate în state cu venituri mici sau medii *per capita*.

Cele mai afectate servicii au fost cele de imunizare (70%), urmate de diagnosticarea și tratamentul bolilor netransmisibile (69%), planificare familială și contracepție (68%), tulburări de sănătate mintală (61%), îngrijire prenatală (56%), respectiv diagnosticarea și tratamentul cancerului (55%). Perturbările au fost generate de factori precum reducerea cererii pentru asistență medicală ambulatorie, limitarea sau suspendarea unor categorii de servicii medicale, închiderea unor unități sanitare, dar și măsuri de *lockdown* sau dificultăți financiare.

În aceste condiții, dincolo de actuala pandemie, se impun măsuri strategice de asigurare a accesului la serviciile esențiale de sănătate și de creștere a rezilienței sistemelor sanitare.

MARELE RESET ECONOMIC?

Primele care au resimțit șocul răspândirii virusului SARS-CoV-2 dincolo de granițele Chinei au fost piețele financiare. La aproximativ o săptămână după ce OMS a catalogat COVID-19 drept afecțiune pandemică, indicele bursier Dow Jones a înregistrat cea mai abruptă scădere de la introducerea sa, la finele secolului al XIX-lea¹⁸.

Măsurile de contracarare a diseminării virusului au demobilizat parțial economia: comerțul, industria și sectorul transporturilor, cu excepția celor vizând bunuri de strictă necesitate, au fost paralizate, cele mai vizibile efecte fiind în cazul HoReCa, al industriei auto¹⁹ și al celei aeronautice comerciale, mai puțin segmentele cargo și VIP.

Factorii decizionali s-au repliat rapid, aplicând lecțiile învățate în criza economică din 2008, astfel că băncile centrale au implementat instrumente de politică monetară dezvoltate în cursul anilor 2008 - 2009 pentru stabilizarea piețelor financiare²⁰. Confruntate cu blocaje și prăbușirea activității economice, guvernele din întreaga lume au aprobat cheltuieli suplimentare imense, chiar dacă era de așteptat ca veniturile să scadă.

Măsurile fiscale adoptate de state - amânări sau reduceri de taxe, subvenționarea veniturilor angajaților și ale companiilor - au variat ca dimensiune de la o țară la alta, dar majoritatea acestora au fost semnificative, unele chiar fără precedent (spre exemplu în Germania - un pachet de 750 de miliarde de euro - și SUA - mobilizarea a 2.200 de miliarde de dolari)²¹.

Inițial, atenția guvernelor s-a concentrat pe asigurarea veniturilor populației și a solvabilității companiilor, pentru a le ajuta să continue activitatea, însă, pe măsură ce criza a continuat, multe țări și-au extins pachetele de asistență, lansând ample programe de investiții în infrastructură și digitalizare²².

Unele dintre cele mai importante economii ale lumii, precum SUA, Uniunea Europeană sau Japonia, au stimulat semnificativ cheltuielile guvernamentale în timpul acestei pandemii, acumulând datorii la o scară nevăzută de la cel de-Al Doilea Război Mondial, fapt ce a generat îngrijorare în rândul economiștilor²³.

Uniunea Europeană a adoptat o strategie de reorientare și supraviețuire, luând o serie de măsuri: a modificat bugetul pentru 2020, deblocând fonduri de 3,1 miliarde de euro (aproape toți banii rămași din bugetul anual) pentru a lupta împotriva pandemiei de COVID-19, iar Banca Centrală Europeană a lansat un program de achiziționare de titluri de stat/ private în valoare de 1.350 miliarde de euro. Suplimentar, au fost relaxate condițiile privind aprobarea ajutoarelor de stat în interiorul UE, s-a permis depășirea limitei de 3% din PIB a deficitelor bugetare naționale și s-au aplicat programe de susținere a veniturilor angajaților. Pe acest fond pandemic, cei 27 de membri au încheiat negocierile pe tema acordului istoric privind cel mai ambițios proiect de buget multianual (2021-2027), care conține și un instrument de relansare economică - *Next Generation EU* -, ambele însumând 1.824,3 miliarde de euro²⁴.

Per total, blocajul cererii de pe diverse piețe a condus la înghețarea producției și a productivității, rezultând eliminarea unor locuri de muncă cu forme legale sau la negru și, implicit, amplificarea șomajului și a efectelor acestuia asupra bugetelor, orientate către sistemele de protecție socială. Cele mai sumbre opinii întrevăd un impact mediu de aproximativ 2% din creșterea anuală a PIB pentru fiecare lună de măsuri restrictive sau , așa cum a rămas cunoscută perioada martie - iunie 2020²⁵.

Cu toate acestea, până în august 2020, majoritatea burselor au revenit aproape de nivelurile înregistrate anterior pandemiei, pe fondul menținerii, de către băncile centrale, a ratelor dobânzilor la cel mai redus nivel din istorie²⁶.

Odată cu răspândirea infectărilor cu noul coronavirus, un număr semnificativ de experți au subliniat gradul ridicat de interconectivitate economică globală și dependența crescută de China, considerată „fabrica lumii”²⁷.

Începând cu aprilie 2020, dezbaterile referitoare la pașii de urmat în gestionarea crizei s-au reorientat către relaxarea graduală a restricțiilor și spre măsuri de relansare a economiei, printre propuneri regăsindu-se ideea renunțării la politicile protecționiste, de tip hiperlocal, și a eliminării barierelor comerciale, respectiv a susținerii IMM²⁸.

Date fiind semnalele privind ușoare reveniri ale unor segmente, precum cel al aviației comerciale, rămâne de văzut dacă impactul COVID-19 asupra mentalului consumatorului, de chibzuire în propriul buget și orientare spre economisire, este unul de lungă durată sau dacă, dimpotrivă, va genera o creștere spectaculoasă a consumului odată ce criza se va fi încheiat.

Pe fondul măsurilor impuse de autorități pentru limitarea răspândirii, pandemia a generat, în mod indirect, o reducere considerabilă a gradului de poluare a aerului și implicit o îmbunătățire temporară a calității mediului. Imaginile furnizate de sateliți în contextul *lockdown*-ului impus de numeroase state, în prima parte a anului 2020, au evidențiat că, la nivelul marilor aglomerații urbane și al centrelor industriale din Europa, SUA și China, gradul de poluare a aerului s-a diminuat în mod vizibil față de anul anterior. Una dintre dovezi constă în reducerea concentrației de dioxid de azot (NO₂) din atmosferă, un indicator util al gradului de poluare generată de arderea combustibililor fosili, precum cărbunele și gazele naturale²⁹.

Reducerea temporară a poluării aerului a fost posibilă datorită unui cumul de măsuri destinate limitării răspândirii COVID-19, între care cele mai importante au fost restricționarea circulației, respectiv diminuarea activităților comerciale și producției din marile unități industriale.

În acest sens, a fost identificată o corelație puternică între nivelul scăzut al concentrației de NO₂ din atmosferă în Europa și reducerea numărului de ambuteiaje rutiere de la nivelul unor state cu o infrastructură rutieră foarte dezvoltată, respectiv scăderea intensității traficului aerian global³⁰.

PANDEMIA DE COVID-19 ȘI INECHITĂȚILE SOCIALE

Există multiple percepții asupra a ceea ce înseamnă o persoană vulnerabilă, suma acestora incluzând persoanele cu dizabilități, inclusiv de natură psihiatrică, persoane care suferă de diverse forme de adicție, migranți, persoane fără adăpost, persoane vulnerabile din punct de vedere medical - seniorii și cei cu afecțiuni incurabile grave, persoane afectate de diverse forme de limitări economice sau sociale³¹.

Contextul pandemic a adăugat acestei taxonomii o serie de alte categorii fragilizate de creșterea violenței domestice și a discriminării diverselor grupuri minoritare, de accesul fracturat la alimente, servicii de sănătate și la educație, respectiv de supraaglomerarea spațiilor de locuit³².

Pandemia a amplificat și continuă să exacerbeze sărăcia, vulnerabilitatea și inechitățile sociale, cele mai afectate categorii demografice fiind femeile și copiii din mediile paupere. Cei care dispun de cele mai puține mijloace de trai au fost și sunt, de fapt, cei mai afectați: în majoritatea cazurilor, starea lor de sănătate și soluțiile de a accesa servicii medicale sunt limitate, iar măsurile de plafonare a agresivității pandemiei, cu precădere auto-izolarea și distanțarea socială, se repercutează semnificativ și asupra posibilității acestor grupuri sociale de a-și asigura traiul zilnic³³.

Într-o cinică turnură de situație, pandemia și măsurile menite a o stopa au contribuit la creșterea nevoilor umanitare, simultan trenând posibilitatea de a acorda ajutor: voluntarii au mai puțin spațiu de manevră pentru a se apropia de cei aflați în dificultate, iar distribuția de bunuri gratuite de strictă necesitate, în special alimente și medicamente, este împiedicată³⁴.

Pe lângă criza sanitară declanșată la nivel global, contextul actual a readus în prim-plan inechitățile sociale, vizibile, în special, în accesul inegal la servicii

de sănătate satisfăcătoare, conducând astfel la nemulțumiri profunde în țări democratice.

Pe lângă fluctuațiile pieței locurilor de muncă, problema inegalității sociale și a accesului universal la sisteme sanitare și educaționale de calitate a reapărut ca prioritate în dezbaterile internaționale³⁵.

DREPTUL LA EDUCAȚIE, SUB SEMNUL ÎNTREBĂRII

Pandemia a adus cel mai mare blocaj în rândul sistemelor educaționale la nivel global din toate timpurile: în încercarea de a limita răspândirea noului coronavirus, majoritatea țărilor au ales să închidă temporar instituțiile de învățământ și să continue online procesul educațional, fapt ce a constituit o presiune suplimentară pentru categoriile defavorizate.

Peste 90% din beneficiarii sistemelor de învățământ - aproximativ 1,6 miliarde de preșcolari, elevi și studenți - au fost afectați de sistarea activității unităților instituțiilor și a altor spații educaționale. Totodată, coronacriza extinde inechitățile din perioada pre-COVID-19, prin diminuarea oportunităților de care dispuneau persoanele vulnerabile înrolate în sistemul educațional.

Mai mult, situații anterioare de criză au arătat că educația și reducerea disparităților provocate de diverse forme de discriminare, cu precădere cele de gen, tind să se regăsească în subsidiar, în plan principal aflându-se eforturile de stopare a răspândirii virusului.

Pierderile în procesul de învățare riscă să se propage și dincolo de generația actuală și să elimine decenii de progres, în special în ceea ce privește accesul celor vulnerabili la educație, în condițiile unei probabile creșteri a abandonului școlar din motive financiare sau culturale.

Dincolo de efectele pur educaționale, închiderea instituțiilor de învățământ blochează inclusiv furnizarea unor servicii esențiale, precum accesul la alimente pentru copiii din medii defavorizate, respectiv afectează posibilitatea unora dintre părinți de a lucra și, în unele comunități, amplifică riscul violenței asupra fetelor și femeilor.

Presiunea asupra bugetelor naționale, provenită din nevoia asigurării funcționării la parametri acceptabili a sistemelor de protecție socială și de sănătate publică, riscă să accentueze sincopel de finanțare a sectorului educațional.

Deși a fost promovată intens în majoritatea țărilor afectate de pandemie, educația online a evidențiat însă că această formă de învățământ nu constituie o alternativă definitivă pentru procesul clasic de educație, cu atât mai mult cu cât actorii implicați nu sunt în unanimitate pregătiți pentru un format digitalizat. Experiența acestei perioade a evidențiat o serie de probleme comune ale sistemelor educaționale din întreaga lume în ceea ce privește adaptabilitatea la un format online, în special cauzată de inexistența unor proceduri sau planuri de contingență la hazarde precum COVID-19.

Alte lacune (re)constatate au vizat competențele digitale și *know-how*-ul scăzute ale cadrelor didactice pe componenta de susținere a procesului educațional în format online, accesul limitat deopotrivă al cadrelor didactice și beneficiarilor la tehnologie³⁶, absența serviciilor de suport pentru elevii cu dizabilități și pentru cei proveniți din medii defavorizate.

În pofida acestor provocări, criza prezintă o oportunitate semnificativă, stimulând inovația la nivelul domeniului educațional. Actorii din această sferă s-au mobilizat în încercarea de a asigura continuitatea actului de învățare, optând pentru facilitarea predării prin diferite canale, precum TV și radio, platforme online, rețele sociale și diverse pachete de materiale didactice pentru acasă³⁷. Totodată, au fost create sau reactivate platforme³⁸ și aplicații, au fost întocmite ghiduri privind modul de predare a lecțiilor online și a fost oferit suport tehnic și financiar, menit să asigure derularea activităților specifice³⁹.

MEDIUL INFORMAȚIONAL - „BOLNAVUL” DE SERVICIU

De la debutul pandemiei, lupta pentru influență și dezinformare s-a intensificat în plan digital, contribuind la crearea și răspândirea unei așa-numite infodemii. În siajul neîncrederii și al temerilor exacerbate manifestate de unele segmente ale populației, contextul pandemic oferă un teren fertil pentru manipulare și dezinformare.

Incertitudinea generată de efectele pandemiei amplifică prezența unor stări emoționale care alimentează predilecția pentru teoriile conspiraționiste, precum neîncrederea în sine și un autocontrol redus, stresul, teama de necunoscut sau furia.

În opinia psihologului Daniel David⁴⁰, printre principalele cauze care favorizează demersurile de dezinformare se regăsesc neîncrederea interpersonală și în instituții, alfabetizarea științifică scăzută și gradul ridicat de analfabetism funcțional⁴¹.

Arsenalul dezinformării în mass și *social media* este complex și țintește sisteme de sănătate, instituții democratice, factori decizionali, obiectivul ultim fiind subminarea autorităților⁴².

Sunt propagate afirmații și acțiuni interpretate eronat, scoase din context, date denaturate sau complet fabricate, de natură să genereze confuzie și panică, să alimenteze neîncrederea la adresa modului în care autoritățile gestionează efectele pandemiei și chiar să pericliteze sănătatea populației.

Printre cele mai frecvente narrative, apreciate a fi generate îndeosebi de pe spațiul estic⁴³, se regăsesc cele care neagă existența virusului sau minimizează efectele acestuia („la fel de banal ca gripa, o simplă răceală”), contestă măsurile

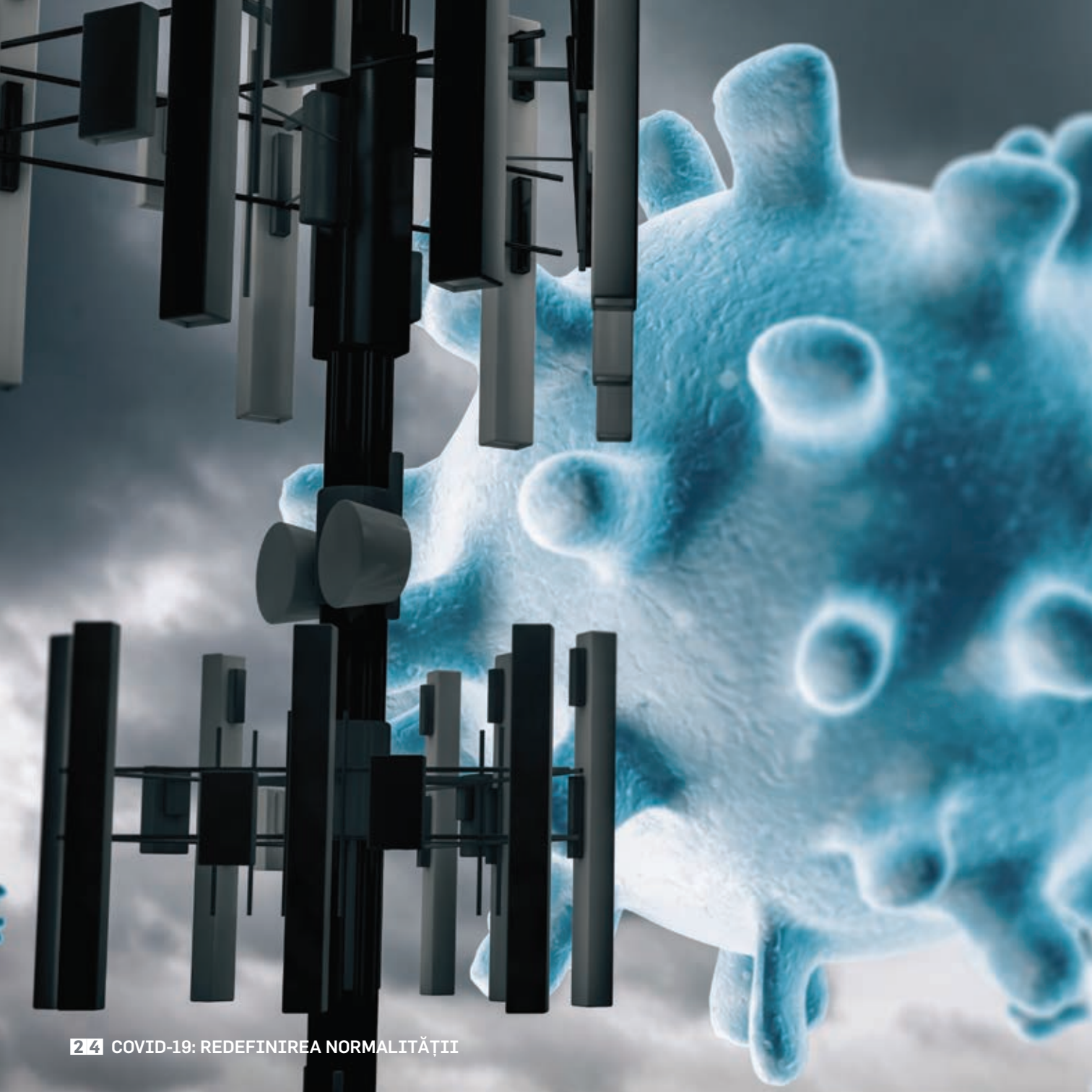
recomandate de autorități, cu precădere purtarea măștilor de protecție și asigurarea distanței sociale, precum și scenarii conspiraționiste care vehiculează falsificarea statisticilor deceselor cauzate de COVID-19.

Dincolo de cei ubicui invocați - Bill Gates și *Big Pharma* -, exponenții lumii medicale se numără printre țintele predilecte ale teoriilor conspiraționiste, fiind acuzați că ar conspira, alături de „Oculă Mondială”⁴⁴, pentru „terorizarea populației și instaurarea unei noi ordini”. Majoritatea acestor teorii tind să promoveze o percepție în alb și negru asupra lumii, să polarizeze societatea, să acrediteze ideea că nimic nu se petrece accidental și să denatureze ori să nege din start argumentele evidente sau științifice.

În „lumea digitală”, *social media*, în special rețelele sociale și cele de *microblogging*, tind să preia controlul asupra circuitului informației și să genereze modificări consistente în percepția publică. *Social media* poate influența dezbaterile publice dintr-un stat, iar exemple atât de la noi din țară, cât și din plan extern - manifestațiile de protest din România, Germania, Franța, Israel sau SUA împotriva restricțiilor impuse în vederea limitării răspândirii noului coronavirus - sunt ilustrative în acest sens.

Deși s-au parcurs pași importanți pe linia promovării de informații corecte și credibile despre COVID-19, inclusiv prin intermediul unor secțiuni dedicate pe pagini online oficiale, în care sunt desființate cele mai populare mituri despre virus, în Europa cel puțin, platformele deținute de Facebook continuă să fie cele mai populare pentru răspândirea de mesaje alarmiste, *fake* și *false news* referitoare la pandemia de COVID-19⁴⁵.

Relevant este că, în intervalul aprilie – iunie 2020, aproximativ șapte milioane de postări legate de infecțiile cu COVID-19 au fost șterse de Facebook, iar alte aproximativ 98 de milioane au fost clasificate drept false, fiind adăugate etichete suplimentare prin care utilizatorilor platformei li se atrăgea atenția să se informeze pe acest subiect din alte surse⁴⁶.

Unele dintre cele mai populare controverse din mediul online s-au axat pe presupusa legătură dintre virus și rețelele *wireless* 5G. Principalele teze vehiculate au făcut trimitere la riscul ca aceste rețele să răspândească SARS-CoV-2, potențialul 5G de a genera un răspuns deficitar al sistemului imunitar la infectare sau folosirea COVID-19 drept o acoperire pentru „otrăvirea populației cu tehnologia 5G”⁴⁷.

O potențială explicație pentru predilecția oamenilor de a adera la teorii conspiraționiste constă în tendința de a asocia lansarea tehnologiei 5G cu izbucnirea pandemiei.

Pe lângă cea temporală, între COVID-19 și 5G a fost speculată și o corelare spațială. Astfel, ambele elemente își au geneza pe teritoriul Chinei (pandemia a izbucnit în regiunea chineză Wuhan, iar Huawei este lider în dezvoltarea 5G în plan global), iar zonele în care sunt cele mai răspândite cuprind statele dezvoltate din Europa de Vest și America de Nord. În plus, continentul african, deficitar în infrastructură 5G, prezintă un număr redus de infectări cu COVID-19⁴⁸. Dincolo de percepția generată de astfel de teorii, alarmant este faptul că adepții virulenți ai acestor convingeri prezintă un potențial ridicat de a se implica în acte de vandalism asupra antenelor 5G⁴⁹.

Suplimentar, răspândirea de zvonuri și idei promovate de grupuri precum QAnon nu afectează numai indivizii, ci poate avea și consecințe la nivel societal, inclusiv asupra sistemului de sănătate publică. În situația în care se pun sub semnul întrebării norme de igienă, recomandări ale sferei medicale, precum purtarea măștii și păstrarea distanței, astfel de mesaje pot conduce la efecte ireversibile în rândul populației.

Mai mult, un grad redus de educație, corelat cu astfel de date distorsionate, potențează riscul apariției unor situații aberante, precum decesele sau problemele oculare grave provocate în urma consumului de substanțe alcoolice foarte concentrate în încercarea de prevenire a COVID-19⁵⁰.

INEVITABIL, PANDEMIA A AJUNS ÎN ROMÂNIA...

După confirmarea primului caz de COVID-19 (26.02.2020), România a fost nevoită să se replieze, în contextul în care, la momentul respectiv, a acuzat o lipsă acută a stocurilor de produse esențiale (materiale de protecție și igienizare).

S-a constatat că țara noastră nu beneficia de proceduri operaționale în vederea combaterii unei pandemii, subfinanțarea sistemului de sănătate, infrastructura neadecvată și sincopelile existente în fluxurile de medicamente constituind o presiune suplimentară în prima fază a crizei sanitare. Măsurile demarate de autoritățile române au fost similare celor din alte state afectate de pandemie. Astfel, s-a decis instituirea unui *lockdown* la nivel național, în care circulația populației se putea realiza în baza unor motive bine întemeiate și cu obligativitatea prezentării unei declarații pe propria răspundere.

De asemenea, au fost implementate măsuri de izolare și carantinare a cazurilor de infecție, dezinfectare regulată a spațiilor și suprafețelor comune și a celor de lucru, impunere a obligativității purtării măștilor de protecție în spațiile publice și, în multe cazuri, la locul de muncă, precum și demersuri de identificare a unui protocol de tratament corespunzător. Ulterior relaxării măsurilor de combatere a răspândirii virusului, situație suprapusă sezonului estival, trendul epidemic în România a revenit la o pantă ascendentă, descrisă de creșteri importante ale numărului de cazuri active, decese și pacienți aflați la terapie intensivă.

Similar altor state, măsurile impuse de autorități, menite să limiteze răspândirea virusului, au generat numeroase critici la nivelul unei părți a populației, fiind lansate și promovate multiple narative de tip *fake* sau *false news*, care au contestat legitimitatea acestora. Majoritatea obiecțiilor, concretizate inclusiv sub forma unor proteste de stradă, au făcut trimitere la lipsa de utilitate a purtării măștii de protecție și, mai mult, la presupuse repercusiuni ale acestora pe termen lung, distanța minimă recomandată a fi păstrată între persoane, eficiența măsurilor de igienă și a utilizării dezinfectanților pe bază de alcool sau implementarea unor măsuri similare în județe cu evoluții epidemice diferite.

III. CE URMEAZĂ ÎN ERA COVID-19?

În vremuri de pandemie, prezentul se mișcă mai rapid, trecutul pare mai îndepărtat, iar viitorul pare complet impredictibil.

Potrivit experților de la „Deutsche Bank” (septembrie 2020), nu este exclus ca anul 2020 să marcheze sfârșitul apoteotic al „Erei Globalizării” și începutul unui super-ciclu structural, o „Eră a Dezordinii” (următorii 10 ani), perioadă care va redefini tot ce înseamnă economia mondială, geopolitica și, în general, modul nostru de viață. Coronacriză în sine nu este considerată o cauză a acestui tumult, ci un factor declanșator și, *per total*, catalizator al schimbărilor.

O altă concluzie a analiștilor de la „Deutsche Bank” a avansat că, în viitorul imediat, balanța societală ar putea să se încline în favoarea generației milenialilor, respectiv tinerii cu vârste cuprinse între 22 și 38 de ani, orice tentativă de a extrapola trendurile constatate în era *boomer*-ilor (generațiile născute în perioada 1946-1964) și de a încerca o schițare a viitorului posibil fiind un efort zadarnic⁵¹. Consensul general al mediilor de experți, de la economiști la cercetători în domeniul sănătății sau la formatori de opinie în domeniul ecologiei, este că omenirea nu va reveni curând la o realitate de tip *business as usual*, echivalentă celei premergătoare COVID-19.

OMENIREA, UNITATE ÎN DIVIZIUNE?

Pandemia a catalizat dezbaterile pe tema izolaționism versus solidaritate globală, multiple voci cu rezonanță și organisme internaționale lansând apeluri la amplificarea solidarității globale, în special în contextul în care umanitatea are

cunoașterea științifică și capacitatea tehnologică să învingă rapid un astfel de virus. Cooperarea internațională devine, astfel, o condiție sine qua non în contextul actual, în care atât pandemia, cât și criza economică asociată au o dimensiune globală.

Pe ideea „*united we stand, divided we fall*” mizează și unul dintre cele trei scenarii⁵² privind viitorul pandemiei, elaborate de think tank-ul The Millennium Project⁵³. Conform acestuia, pandemia ar putea contribui la crearea unui sentiment de apartenență la o comunitate și la creșterea coeziunii și cooperării dintre state, respectiv dintre state și organisme internaționale precum Banca Mondială, Fondul Monetar Internațional și unele instituții financiare regionale.

În aceeași notă pozitivă, estimează că SUA ar putea conduce procesul de creare a unei strategii globale pentru a gestiona pandemia, inițiativă care să includă statele membre G7 și G20, dar și Organizația Mondială a Sănătății, instituție care ar putea deveni mult mai eficientă în gestionarea răspunsurilor față de astfel de amenințări cu impact global.

Nu este exclus ca rețelele de cercetare științifică, reunite și funcționând la cei mai buni parametri în virtutea creării unui vaccin viabil anti-COVID, să furnizeze un model pentru viitorul cooperării internaționale. Este astfel posibilă apariția spontană a unor coalitii de state care, având un obiectiv comun, să colaboreze mai facil via rețele *ad hoc*, decât prin intermediul unor instituții sau agenții ce funcționează în baza unor protocoale și care implicit au o flexibilitate mai redusă⁵⁴.

VACCINAREA ÎN MASĂ, O SOLUȚIE?

The Millennium Project promovează soluția imunizării ca măsură de combatere a pandemiei, în condițiile în care principala estimare ar fi că virusul nu va dispărea complet în viitorul apropiat, cel puțin nu în următorii doi ani, și că omenirea va trebui să învețe să trăiască cu acesta și să îl gestioneze, la fel cum a făcut și cu alte boli pentru care nu există încă variante de vaccinare, precum SIDA.

Potrivit experților din cadrul *think tank*-ului, campaniile de vaccinare în masă ar putea debuta în primăvara anului 2021, iar Comisia Europeană ar putea să cumpere doze de vaccin anti-COVID-19 pentru cele 446 de milioane de cetățeni europeni. Scenariul prevede că vaccinurile create vor fi eficiente în proporție de 55% (vor fi necesare două doze pentru a imuniza o singură persoană), iar la momentul ianuarie 2022 încă nu se va ajunge în stadiul „imunității de turmă”.

În plus, pentru luna iulie 2021, se anticipează aprobarea unui vaccin „de unică folosință” (asemănător unui plasture, va conține între 100 și 400 de ace de mici dimensiuni care se dizolvă la nivelul pielii), care nu va necesita supraveghere medicală pentru a fi administrat, generând astfel o creștere rapidă a numărului total de persoane vaccinate împotriva virusului SARS-CoV-2 la nivel mondial.

Un al doilea scenariu emis de *The Millennium Project*, plasat temporal până în noiembrie 2021, a atras atenția asupra mutațiilor constante suferite de virus, estimând că, în momentul apariției unui vaccin, cel mai probabil vor fi necesare vaccinări periodice pentru a obține rezultatele dorite⁵⁵.

Un apel la realism a fost lansat de cercetători din cadrul *Royal Society*⁵⁶, care au punctat că inclusiv în scenariul fericit al creării unui vaccin viabil în intervalul 2020-2021 vor mai exista întrebări fără răspuns ce vizează strategia de imunizare. Rămâne de văzut dacă imunizarea se va realiza printr-o singură doză sau dacă vor fi necesare mai multe rapeluri, inclusiv cu o periodicitate anuală, pentru a asigura imunitatea pe termen lung. În cazul persoanelor în vârstă, întrebarea experților este dacă un vaccin ar putea funcționa la cote optime, având în vedere sistemul imunitar slăbit.

Pe de altă parte, există riscul ca vaccino-scepticismul, subiect spinos și într-o continuă dezbatere în rândul comunităților anti-mască și anti-*lockdown*, să se transforme într-un refuz de imunizare la nivel de cohortă, caz în care se pune întrebarea dacă este fezabilă introducerea obligativității vaccinării copiilor care merg la școală, a lucrătorilor din centre pentru persoane vulnerabile sau a celor din prima linie în lupta cu virusul⁵⁷.

Însă, într-o abordare optimistă, apariția unui vaccin împotriva noului coronavirus ar putea crește încrederea asociată vaccinării, în contextul trendului descendent din ultimii ani, și ar putea accelera procesul de adoptare a legislațiilor privind imunizarea, având în vedere faptul că, la nivel global, continuă să se înregistreze o mortalitate ridicată din cauze care ar putea fi eliminate prin imunizare.

EXPANSIUNEA PANDEMIEI, O IMAGINE A FRAGILITĂȚII UMANE?

Unii economiști și-au exprimat îngrijorarea cu privire la faptul că depresiunea alimentată de coronacriză ar putea degenera într-o nouă iterație a luptei pentru justiție și echitate socială, în sensul în care cei mai puțin norocoși s-ar putea confrunta cu pierderea locului de muncă, reducerea remunerației sau cu pierderea afacerii proprii. Un impact semnificativ social ar urma să fie extrem de vizibil în America Latină și Caraibe, zonă în care 231 de milioane de persoane ar putea fi împinse la limita sărăciei, progresul economic din ultimele decenii fiind astfel periclitat⁵⁸.

Contextul generat de pandemia de COVID-19 a contribuit la diversificarea modalităților efective de protest, unele derulate exclusiv via Facebook, Instagram sau Reddit, și a amplificat vizibilitatea mișcărilor sociale pe fondul *lockdown*, cel mai elocvent exemplu fiind cel al „Black Lives Matter”, conturată în 2013 și consolidată în 2020 sub umbrela protestelor contra violenței îndreptate împotriva persoanelor de culoare.

S-a evidențiat o intensificare a protestului virtual sau hibrid (de exemplu *zoom bomb* - formă de protest constând în intruziuni nedorite în cadrul întrunirilor organizate pe platforma Zoom), activismul online fiind considerat o formă de auto-exprimare, dar și o necesitate pentru orice protest organizat în *offline*, care are nevoie de promovare și de susținători. Protestul offline s-a menținut în marja metodelor tradiționale, însă uneori s-a desfășurat cu respectarea normelor de distanțare socială.

DIFICULTĂȚI ECONOMICE CORELATE CU PRELUNGIREA CRIZEI SANITARE

Referitor la evoluțiile posibile în plan economic, atenția experților în domeniu s-a concentrat asupra modului și ritmului în care se va derula procesul de redresare economică post-COVID-19, fiind avansate mai multe scenarii (în formă de „V”, W, „U”, „L”), acestea fiind puternic dependente de capacitatea de reacție a autorităților naționale și internaționale. Specialiști din cadrul Băncii Mondiale consideră că viteza și profunzimea de acțiune a acestei crize sugerează posibilitatea unei redresări lente, care ar putea impune factorilor de decizie să ia în considerare intervenții suplimentare.

Majoritatea opiniilor emise de experți invocă o incertitudine ridicată în ceea ce privește evoluțiile viitoare, poziția cvasiunanimă fiind aceea că, în lipsa soluționării crizei sanitare, o revenire economică puternică nu poate fi asigurată. De altfel, demersurile de reluare a activității economice, prin implementarea unor politici de relaxare a restricțiilor, au generat o creștere semnificativă a numărului de noi cazuri de infectare, contribuind astfel la accentuarea crizei sanitare, care relevă o puternică interdependență între cele două planuri.

Măsurile implementate și dezbaterile existente la nivel internațional sugerează că faza de redresare va fi susținută de politica fiscală expansivă în mai multe țări⁵⁹, limitarea efectelor pandemiei fiind posibilă doar prin colaborare. Astfel, adoptarea unor „politici naționaliste” nu este recomandată⁶⁰, deoarece solidaritatea reprezintă singura modalitate de a reduce la minimum impactul pandemiei.

Mai mult, există opinii⁶¹ conform cărora și domeniul economic este marcat de accentuarea tendințelor de reducere a globalizării, alături de accelerarea digitalizării și schimbarea pieței muncii.

În unele scenarii, evoluția post-pandemică pe termen lung este asemănată cu dezvoltarea fulminantă ce a caracterizat revoluția industrială, fiind preconizată⁶² o creștere semnificativă a standardelor de viață, poate chiar eliminarea sărăciei

și a inegalității din domeniul sanitar. Pe termen scurt însă, mutațiile de pe piața forței de muncă, generate de automatizare și digitalizare, vor duce la scăderea veniturilor unor segmente ale populației, concomitent cu creșterea șomajului și a inegalității, care ar putea fi accentuate în lipsa adaptării competențelor la noua realitate. BERD consideră că, în timp ce în prima etapă a luptei împotriva COVID-19, eforturile au fost concentrate pe protejarea generației în vârstă împotriva riscurilor determinate de această boală, tinerii vor fi afectați în mod deosebit de impactul economic pe termen lung cauzat de pandemie⁶³.

Unele voci de pe spațiul ceh⁶⁴ au susținut că lumea post-pandemie va fi definită de rezultatul luptei dintre militanții pentru mediu, care consideră că apariția și răspândirea noului coronavirus accentuează necesitatea limitării schimbării climatice, și susținătorii ideii potrivit căreia prioritară este relansarea economică⁶⁵. Conform unor opinii emise în rândul cercetătorilor⁶⁶, reducerea poluării aerului și îmbunătățirea calității mediului vor avea un caracter temporar și fără continuitate.

O explicație în acest sens constă în faptul că, după încheierea pandemiei, atât băncile, companiile, cât și marile corporații multinaționale vor continua să investească în infrastructura de prelucrare a combustibililor fosili, iar, în unele cazuri, chiar se vor strădui să recupereze decalajul înregistrat în perioada restricționării producției, motiv pentru care este posibil ca protecția mediului să fie expusă unei presiuni chiar mai mari decât până în prezent⁶⁷.

Această perspectivă este susținută și de faptul că este posibil ca, pe termen scurt, atât mediul privat, care se confruntă cu probleme financiare considerabile generate de pandemia de COVID-19, cât și autoritățile care se vor concentra pe sporirea rezilienței naționale, să acorde o atenție mai mică politicilor și proiectelor ecologice destinate protecției și resurselor mediului.

În fapt, este foarte probabil ca cele două clustere să-și dozeze eforturile către zonele care necesită alocări suplimentare de fonduri pentru face față schimbărilor determinate de pandemia de COVID-19, rapoarte recente⁶⁸ evidențiind faptul că,

la nivel global, 2020 a fost marcat de un număr scăzut de inițiative de dezvoltare a politicilor de protecție a mediului. Cu toate acestea, „stimulentele verzi” sunt considerate⁶⁹ a reprezenta un resort pentru combaterea efectelor economice ale pandemiei de COVID-19 și a „crizei climatice”, prin crearea de noi locuri de muncă, revitalizarea economică și realizarea de pași pentru îndeplinirea obiectivelor subsumate Acordului de la Paris.

ABSORBȚIA ACCELERATĂ A TEHNOLOGIEI ÎN SECTOARELE STRATEGICE

O strategie digitală coerentă și adoptarea tehnologiilor potrivite pot asigura cadrul și instrumentele necesare pentru inovație, transformare și gestionarea celor mai mari provocări cu care se confruntă organizațiile în context epidemic: incertitudine, telemuncă, întreruperi în lanțul logistic, accent pe vânzările în mediul online, gestionarea cheltuielilor⁷⁰.

În ansamblu, perioada următoare este așteptată să aducă în toate industriile investiții mai mari în automatizare, sub forma Inteligenței Artificiale, Internet of Things (IoT), securității cibernetice și a serviciilor cloud în defavoarea celor fizice. Unul dintre sectoarele esențiale care ar putea beneficia în anii următori de investiții tehnologice este cel al serviciilor de sănătate publică. Criza actuală din domeniul sănătății demonstrează o nevoie fără precedent de modernizare și digitalizare, pentru evitarea colapsului sistemelor medicale la nivel global.

În cazul companiilor, specialiștii PWC⁷¹ au indicat o serie de priorități ale agendei transformării digitale, menite să asigure trecerea rapidă la „noul normal”, accentul fiind pus pe:

- valorificarea noilor tehnologii și migrarea către platformele digitale care permit munca și colaborarea la distanță, menite să conducă la creșterea transparenței în afaceri, rezistența operațională și eficientizarea costurilor;

■ dezvoltarea segmentului vânzărilor online pentru a face față creșterii cererii și adoptarea de servicii digitale pentru îmbunătățirea experienței clienților care să producă schimbări la nivelul pieței și să evidențieze diferențierea față de concurență;

■ încheierea de parteneriate pentru dezvoltarea capabilităților digitale și a inovației, cu trimitere la soluții privind telemedicina și educația online, precum și activarea comerțului digital, servicii cloud, soluții de automatizare și securitate cibernetică.

IV. REZILIENȚA ÎN ERA CORONA: *IMPROVISE, ADAPT, OVERCOME*

Conceptul de reziliență figurează în domenii diferite, de la fizică și științe sociale la teoria haosului, însă relevant este că, din toate aceste situații, transpare o serie de calități specifice sistemelor complexe adaptative - flexibilitate, adaptabilitate, robustețe, respectiv persistență.

„Profesorul” SARS-CoV-2 ne-a (re)învățat că lumea poate oricând să sufere schimbări radicale și că aceste metamorfoze se pot petrece sub forma unui hazard exponențial. În contextul crizei generate de răspândirea noului coronavirus, reziliența facilitează adaptarea la schimbările survenite la nivel individual, interpersonal, al comunității, respectiv al statului, precum și gestionarea implicațiilor „noului normal”.

Prima formă de adaptare și supraviețuire a omenirii în fața COVID-19 este acceptarea că virusul, cu toate mutațiile sale, ne-a schimbat, pe alocuri chiar radical, *mindset*-ul. Ne-am repliat, ne raportăm diferit și nu este exclus să continuăm să privim cu „alte lentile” banii și economia, în general, tehnologia, libertatea și civismul, nevoia de socializare, educația și propria sănătate.

O revenire anti-fragilă necesită însă un model strategic proiectat pe termen lung, descris de o creștere economică susținută și sustenabilă, respectiv de politici guvernamentale axate pe restartarea diverselor ramuri economice și ale vieții sociale într-o manieră coerentă și adaptabilă unui potențial nou șoc.

Experiența crizelor și tulburărilor anterioare, cumulată cu un proces de învățare bazat pe metoda „încercare și eroare”, conferă reziliență unei societăți, în timp ce bunăstarea economică, însoțită de absența unor recente probleme sistemice majore, riscă să reducă din gradul de pregătire a unei țări în fața șocurilor, situație denumită paradoxul vulnerabilității.

Deși o capacitate mai bună a statului și un sistem de sănătate fiabil sunt în mod evident atuuri pentru evitarea crizelor, cetățenii din astfel de state tind să fie mai puțin familiarizați cu pregătirea în fața riscurilor. Totodată, absența unei reziliențe sistemice la nivel național mobilizează comunitățile locale, generând, de fapt, reziliență comunitară ca răspuns la o capacitate lacunară a statului⁷².

Elementul central în lupta eficientă de combatere atât a pandemiei, cât și în fața oricărui dezastru natural sau accident major, este un sistem de sănătate eficient și fiabil. Sănătatea publică ar trebui să fie bazată în primul rând pe prevenție, urmată de o reacție rapidă la un moment critic.

COVID-19 nu oferă posibilitatea unor soluții de tip *win-win*, ci obligă la acceptarea necesității concesiilor. Statele care au conștientizat acest lucru, au adoptat strategiile care au dat cele mai bune rezultate de până acum. Spre exemplu, Noua Zeelandă, Vietnam și Taiwan au prioritizat ideea de cotidian normal, însă cu

restricții ale libertății de mișcare. Coreea de Sud a acceptat libertatea de mișcare, însă sub amendamentul testării în masă și al localizării, ceea ce a presupus renunțarea parțială la intimitate⁷³.

De asemenea, experiențele de succes ale statelor din sud-estul Asiei, precum Coreea de Sud, Vietnam și Singapore, care, confruntate în trecutul apropiat cu alte epidemii majore, și-au dezvoltat strategii de identificare a contactelor cu persoane infectate, pledează în favoarea implementării unor sisteme informatice de tip *contact tracing*, bazate pe date obținute din tranzacții cu cardul, filmări CCTV, triangulare satelitară etc..

Thailanda și Noua Zeelandă se numără printre țările identificate de OMS ca fiind povești de succes în gestionarea pandemiei. *Noblesse oblige* însă, iar acest succes poate deveni din punctual perpetuu doar printr-o vigilență continuă, combinată cu o abordare societală holistică și cu o rată ridicată a testării populației. În cazul Thailande, de pildă, un rol important din perspectiva abordării la nivelul societății a fost jucat de cei aproximativ un milion de voluntari sanitari, dintre care peste 60% femei, aceștia sprijinind efortul de identificare, la nivel național, a contactelor cu persoane infectate. Potrivit ONU, faptul că peste o treime din populație a donat bani, alimente sau alte bunuri, constituie o dovadă a probabilei reconstruirii a unei societăți mai echitabile⁷⁴ și, implicit, un argument pentru coeziune la nivel național.

În ceea ce privește sistemele de protecție socială, metodologiile organismelor internaționale de identificare a grupurilor vulnerabile sunt utile, însă nu constituie un panaceu, fiecare țară trebuind să evalueze constant care membri ai societății sunt defavorizați și să îi sprijine pe cei aflați în cel mai mare pericol⁷⁵, sub deviza „*leave no one behind*”.

O posibilă soluție pentru consolidarea protecției sociale este adoptarea de către state a unei abordări statistice complexe de monitorizare și recensământ al persoanelor situate în periferia societală, un instrument pretabil a fi plasat în centrul eforturilor de asigurare a unui trai decent întregii populații fiind

*The 2020 Global Multidimensional Poverty Index (MPI)*⁷⁶, care oferă o imagine comprehensivă, măsurând simultan privațiunile zilnice ale unei persoane în domeniul sănătății, educației și traiului în general. În plus, grupurile cu adevărat vulnerabile ar trebui să aibă acces la testare gratuită pentru COVID-19, la centre de izolare sau dedicate victimelor violenței domestice sau traficului de persoane, precum și la servicii esențiale, în special de sănătate și de educație.

În contextul actual, reconfigurarea sistemului educațional trebuie privită ca o oportunitate, experiența ultimei perioade dovedind imperativul prioritizării educației digitale și al însușirii competențelor digitale de către toți participanții la procesul educațional, elemente esențiale menite să reducă decalajele dintre state.

Contextul pandemic obligă sistemele de educație din toată lumea să regândească în timp real modelul tradițional de predare - învățare și să ofere soluții noi, cu accent pe componenta digitală, menite să stimuleze și să dezvolte nivelul de adaptabilitate, creativitate, *design thinking* și autonomie al elevilor. Oportunități pentru state provin și din perspectivele favorabile de implementare a învățământului de tip *blended-learning*, intensificarea eforturilor depuse de furnizorii de educație pentru a asigura resursele tehnologice și *know-how*, atragerea de fonduri europene sau internaționale pentru oferirea accesului la educația online ori implicarea vizibilă a celor marginalizați în procesul educațional.

În acest sens, pe lângă investiții în infrastructura informatică a școlilor⁷⁷, accelerarea dezvoltării profesionale a profesorilor și proiectarea curriculumului școlar în perspectiva învățării online, este necesară o schimbare de *mindset*.

În iunie 2020, un studiu al *Economist Intelligence Unit* a indicat amplificarea agilității digitale în mediul de *business* drept cheia rezilienței post-COVID-19, soluția fiind aplicabilă tuturor domeniilor de activitate, inclusiv sănătate, educație, administrație și finanțe⁷⁸.

Având în vedere amploarea pandemiei, mass-media independente, organizațiile de *fact-checking* și o serie de instrumente de analiză a rețelelor sociale au un rol semnificativ pe linia minimizării dezinformării asociate COVID-19. Însă, faptul că o mare parte a conținutului axat pe dezinformare pune în discuție direct sau indirect acțiunile, competența sau legitimitatea autorităților publice poate genera dificultăți pentru aceste instituții în a aborda direct aceste aspecte, fără a genera și a atrage alte critici. Cu alte cuvinte, poate fi problematic demersul unui guvern de a demasca sau contesta conținut de natură să dezinformeze, care îl plasează într-o lumină negativă.

În schimb, rezultate mult mai bune pot avea entitățile de *fact-checking*, care pot oferi analize solide conținutului care propagă dezinformare, fiind în același timp un sprijin pentru mass și *social media* în ceea ce privește identificarea acestui tip de mesaje. Inclusiv mass-media independente pot prezenta în mod credibil modul în care guvernele și autoritățile răspund cu diferite grade de succes la pandemie. O prezență și o comunicare mai activă din partea medicilor și a experților sunt necesare în actualul context, pentru a nu expune spațiul public influențelor pseudoștiinței, cu impact pe termen mediu și lung.

Este necesară și configurarea unor campanii sau programe de *awareness* la nivel de stat, prin care consumatorii media să poată identifica și sancționa astfel de demersuri derulate de exponenți, grupări, organizații cu scopul de a eroda încrederea și de a alimenta sentimentul de nesiguranță.

Din această perspectivă, este elocventă opinia lui Andrei Miu, psiholog și profesor de neuroștiințe cognitive la Universitatea „Babeș-Bolyai”, care citează studii privind tendința existentă la nivelul populației de a evalua superficial o situație, existând astfel susceptibilitatea la distorsiuni cognitive. Pe acest fond, apreciază că una dintre cheile campaniilor publice este plasarea accentului pe responsabilizarea oamenilor în legătură cu rolul lor în crearea unor curente de opinie care, dacă sunt nefondate, ar putea costa societatea, unul dintre exemplele elocvente fiind curentul antivaccinist⁷⁹.

V. RO-ZILIENTA

Coronacriza și efectele unora dintre măsurile luate de autorități au acționat drept catalizator pentru relansarea dezbatelor publice privind o serie de aspecte delicate: anti-fragilitatea macrosistemelor în fața dezastrelor, digitalizarea administrației, implementarea și respectarea normelor de igienă și siguranță, solvabilitatea populației implicate în *gig economy*, îndeosebi industriile creative și sectorul *ride sharing*, precum și problemele legate de traficul rutier și de poluare.

Creșterea rezilienței la crize, dar și a adaptabilității României la schimbările pe care acestea le generează, ar trebui să constituie noul proiect de țară, menit să coaguleze voința națională și să ghideze viitoarele reforme și măsuri guvernamentale.

Se impune așadar o strategie pragmatică pe termen lung și foarte lung, care să transcendă pandemia și care să fie centrată pe ideea unei Români a valorilor. Dincolo de un plan bine încheiat, succesul oricărei astfel de strategii depinde de oameni și, implicit, de macrosistemul de educație, reconfigurat în baza unui *benchmark* european. Este necesară implementarea unor pași care să asigure creșterea calității sistemului educațional, cu precădere prin diminuarea ratei abandonului școlar și a analfabetismului funcțional, respectiv prin creșterea calității capitalului uman.

Aceste deziderate pot fi obținute prin majorarea graduală a investițiilor în educație, precum și prin restructurarea programelor pentru toate ciclurile de învățământ, în sensul asigurării dobândirii, de către beneficiarii procesului educațional, de abilități și competențe aplicabile în cotidian.

Un sistem educațional performant poate asigura transformarea actualei probleme a *brain drain* - resimțită cu precădere în rândul tinerilor foarte capabili, precum și al celor deja formați pentru domenii-cheie, precum cel sanitar - într-un adevărat *brain gain*.

Câștiguri importante în materie de experți pot fi obținute îndeosebi în domeniul sănătății, atât prin crearea unor noi specializări, precum cea de comunicatori de știință - persoane care facilitează promovarea și explicarea cercetării la nivelul publicului larg -, cât și prin consolidarea unor segmente care s-au dovedit fragile în contextul pandemic, precum ATI, epidemiologia, genetica sau virusologia.

Într-o eră în care cetățenii își pot achiziționa online cele necesare traiului zilnic și își pot exprima opiniile prin transmiterea unui mesaj de pe telefonul mobil, procedurile și protocoalele instituționale sau ale administrației în general riscă să fie caduce sau total neprietenoase populației, dacă gradul de digitalizare este scăzut și adaptat unui model al internetului *dial-up*.

Ne putem inspira ca țară din practica unor state model la nivel internațional sau european, care au digitalizat cu succes aparatul de stat, flexibilizând și simplificând semnificativ proceduri birocratice. Totodată, în vederea concretizării dezideratului de *smart city* în țara noastră, colaborarea administrațiilor locale cu societatea civilă și cu locuitorii este o necesitate. Debirocratizarea are un rol important și în creionarea unui sistem fiabil și robust de asistență socială, care, în baza unor planuri de contingență și a standardelor naționale, poate funcționa la parametri pozitivi inclusiv în caz de dezastru sau de criză.

Nu trebuie ignorată nici legătura directă dintre perechea digitalizare - robotizare și economie, în sensul în care, în absența unei reziliențe susținute a economiei în fața schimbărilor aduse de tehnologie pe piața locurilor de muncă, recalificarea profesională se poate dovedi a fi un efort considerabil și cu efecte insignifiante în comparație cu șomajul.

În această eventualitate a tranziției economiei spre digitalizare, este previzibil ca principalul rol să fie jucat de mediul urban, aflat într-o continuă expansiune și adesea confruntat cu o creștere a poluării. De exemplu, tehnologia ar putea fi mai activ utilizată în decongestionarea fluxurilor de mobilitate urbană.

Prin cartografierea ritmurilor urbane și a nevoilor utilizatorilor cotidieni ai orașelor, planificarea la nivel de infrastructură ar putea fi recalibrată în funcție de intervalul orar.

La nivelul țării noastre, un prim pas în această direcție, a creării unor *Time Bureaus* ca parte integrată a administrației locale, a fost realizat la Cluj-Napoca, unde Divizia de Inovație Urbană, coordonată de Centrul Cultural prin sprijinul municipalității și al Universității „Babeș Bolyai”, abordează fenomene multidisciplinare, precum mobilitatea urbană, viitorul muncii, criza locuirii și regenerarea urbană⁸⁰.

Soluții de evitare a unor astfel de situații sau a exacerbarii celor din prezent, în care spre exemplu Capitala și alte orașe mari, precum Iași, Brașov sau Timișoara, se află în topul celor mai poluate orașe europene, sunt cele de reglementare și management *smart* al traficului și deșeurilor, precum și de recalibrare a autorizațiilor de construcție și de peisagistică urbană.

Într-o lume în care tehnologia este utilizată tot mai mult în scopuri malițioase, precum suprimarea informării corecte și bazate pe fapte, dezinformarea și controlarea opiniei publice, este esențial ca procesul de comunicare instituțională cu cetățenii, precum și cel de implementare a măsurilor să urmeze trendurile obiceiurilor de consum media ale tuturor segmentelor de populație. Într-un context pandemic ca cel pe care îl traversăm, *adaptarea la prezent și învățarea din trecut*, inclusiv al altora, ne vor putea ajuta ca societate să fim mai bine pregătiți pentru viitor.

¹coronavirusexplained.ukri.org/ 25.03.2020
²mindcraftstories.ro/ 22.03.2020
³cidrap.umn.edu/ 30.04.2020
⁴cdc.gov/ 31.08.2020
⁵cidrap.umn.edu/ 30.04.2020
⁶theatlantic.com
⁷nationalgeographic.com/ 04.03.2018, kskh.org/ februarie 2020
⁸ncbi.nlm.nih.gov/ 23.09.2019
⁹nationalgeographic.com/ 08.04.2020
¹⁰newscientist.com/ 16.09.2020
¹¹covid-19vaccinetracker.org
¹²nytimes.com/ 06.07.2020
¹³who.int/ 02.08.2020, nejm.org/ 21.07.2020, jamanetwork.com/ 21.07.2020, medrxiv.org/ 29.07.2020
¹⁴cnn.com/ 31.03.2020, reuters.com/ 19.08.2020
¹⁵sciencealert.com/ 17.03.2020, paho.org/ 18.03.2020
¹⁶coronatracker.com
¹⁷Incluse în documentul intitulat „Pulse survey on continuity of essential health services during the COVID-19 pandemic”, publicat la 27.08.2020, realizat în baza răspunsurilor transmise de 105 state, din 159 cărora organizația le-a transmis chestionarul aplicat
¹⁸marketplace.org/ 17.03.2020
¹⁹mckinsey.com/ 23.09.2020
²⁰deloitte.com/ 01.09.2020
²¹cnbc.com, dw.com/ 25, 27.03.2020, ft.com/ 29.03.2020
²²oecd.org/ 03.09.2020
²³deloitte.com/ 01.09.2020
²⁴ec.europa.eu/ 21.07.2020
²⁵sciencedirect.com/ 01.08.2020
²⁶deloitte.com/ 01.09.2020
²⁷cnbc.com/ 21, 23.09.2020
²⁸project-syndicate.org/ 22.04.2020
²⁹earther.gizmodo.com/ 25.03.2020
³⁰europeandataportal.eu/ 30.04.2020
³¹fhi.no
³²reliefweb.int/ 14.07.2020
³³odi.org/ aprilie 2020, ec.europa.com/ 25.05.2020
³⁴preventionweb.net/ 07.07.2020
³⁵contributors.ro/ 25.06.2020, sciencedirect.com/ 01.08.2020
³⁶Potrivit studiului intitulat „Startling digital divides in distance learning emerge”, publicat de UNESCO, la 21.04.2020, 826 de milioane de elevi și studenți nu au acces la un computer la domiciliu, iar 706 milioane nu au internet acasă.
³⁷ec.europa.eu, oecd.org
³⁸disponibile gratuit în mai multe limbi străine/ en.unesco.org
³⁹un.org/ august 2020
⁴⁰rectorul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca
⁴¹hotnews.ro/ 10.07.2020
⁴²dw.com/ 04.08.2020
⁴³politico.eu/ 30.07.2020

⁴⁴antifake.ro/ octombrie 2020
⁴⁵Conform unui sondaj realizat la nivel internațional în rândul jurnaliștilor cu activitate pe tema coronavirus, citat de theguardian.com/ 13.10.2020
⁴⁶Conform „Community Standards Enforcement Report”, publicat la 11.08.2020 de Facebook, pe transparency.facebook.com
⁴⁷brandwatch.com/ 31.03.2020
⁴⁸iafrikan.com/ 04.04.2020
⁴⁹phys.org/ 22.06.2020
⁵⁰ajtmh.org/ 10.08.2020
⁵¹dbresearch.com/ 08.09.2020
⁵²Incluse în raportul intitulat „Three Futures of the COVID-19 pandemic in the United States January 1, 2022. Implications for all of us”, realizat de The Millennium Project Covid Scenarios Team, publicat la 20.10.2020, pe millennium-project.org
⁵³The Millennium Project este un think tank cu participare globală, fondat în 1996 în cadrul American Council for the United Nations University/ ACUNU, devenit independent în 2009, al cărui scop este „construirea unui viitor mai bun pentru umanitate” prin „dezvoltarea gândirii despre acel viitor”.
⁵⁴Brands, Hal, Gavin Francis J. (editori), „COVID-19 and World Order: The Future of Conflict, Competition, and Cooperation”, Johns Hopkins University Press, septembrie 2020, publicat la 31.08.2020, pe muse.jhu.edu
⁵⁵millennium-project.org/20.10.2020
⁵⁶Cea mai veche societate academică și de cercetare din lume, înființată la Londra în 1660, în prezent fiind constituită din cercetători și oameni de știință independenți
⁵⁷bbc.com/ 01.10.2020
⁵⁸gzeromedia.com/ 08.09.2020
⁵⁹oecd.org/ 03.09.2020
⁶⁰Victor K. Fung în „The Trade Cure for the Global Economy”, project-syndicate.org/ 22.04.2020
⁶¹Project Syndicate - Nouriel Roubini - „The Coming Greater Depression of the 2020s”/ 28.04.2020
⁶²Conform studiului Deloitte „Digital transformation. Shaping the future of European healthcare”, disponibil pe 2.deloitte.com/ septembrie 2020
⁶³ebrd.com/ 12.08.2020
⁶⁴Project Syndicate - Jean Pisani-Ferry - „Building a Post-Pandemic World Will Not Be Easy”/ 30.04.2020
⁶⁵project-syndicate.org/ 30.04.2020
⁶⁶Piers Forster, profesor la Universitatea din Leeds, Marea Britanie; Keith Shine, profesor la Universitatea din Reading Marea Britanie, citați în cadrul articolului „The Guardian” - Damian Carrington - „Covid-19 lockdown will have negligible impact on climate crisis-study”/ 07.08.2020; raportul „United in Science 2020”, realizat sub coordonarea World Meteorological Organization, disponibil la public.wmo.int/ septembrie 2020
⁶⁷cnbc.com/ 22.03.2020, edition.cnn.com/ 02.09.2020
⁶⁸Conform raportului „Pandemic recovery: Positive intentions vs policy rollbacks, with just a hint of green”, disponibil la climatactiontracker.⁶⁰org/ septembrie 2020
⁶⁹De către New Climate Institute, Climate Analytycs în raportul „Pandemic recovery: Positive intentions vs policy rollbacks, with just a hint of green”, disponibil la climatactiontracker.org/ septembrie 2020
⁷⁰blog.pwc.ro/ 06.07.2020
⁷¹Olaf Acker, Clement Mengue, Neil Seri în „A digital technology agenda driving an accelerated transition to the normal world”, disponibil la
⁷²strategynad.pwc.com/ 15.06.2020
⁷³chathamhouse.org/ 07.08.2020
⁷⁴wellcome.org/ 27.08.2020
⁷⁵news.un.org/ 04.08.2020
⁷⁶thelancet.com/ 04.04.2020
⁷⁷Document publicat anual de United Nations Development Programme, publicat pe hdr.undp.org/ 16.07.2020
tablete, laptop-uri, table inteligente, infrastructuri de comunicații, acces la platforme online
⁷⁸globalbusinessbarometer.economist.com/ iunie 2020
⁷⁹presshub.ro/ 08.06.2020
⁸⁰mindcraftstories.ro/ 25.05.2020

The background of the entire image is a dark, deep blue. It is populated with numerous microscopic, virus-like particles. These particles are primarily a lighter shade of blue and have a spherical core with a darker center. Extending from the periphery of each sphere are several thin, irregular, and slightly curved spikes or filaments, giving them a spiky or star-like appearance. The particles are distributed across the frame, with some appearing in sharp focus in the foreground and others blurred into soft bokeh in the background, creating a sense of depth. The overall effect is reminiscent of a high-magnification electron micrograph of a viral sample.

ÎNDRĂZNEȘTE. ÎNVAȚĂ. INOVEAZĂ.
WWW.ANIMV.RO